

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir

İSTGM
Sivil Toplum Geliştirme Merkezi

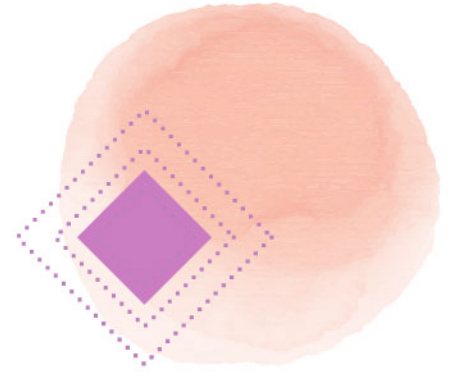

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi Yerel Durum Analizi Raporu

Aydın - Bursa - İzmir

kadav
kadınlarla dayanışma vakfı
women's solidarity foundation

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Afet Yönetimi Yerel Durum Analizi Raporu

Aydın, Bursa, İzmir

Mevzuat, Kurumsal Politikalar, Sivil Toplum; Eşitlik Eksenli Üzerinden
Eleştirel Bir Analiz

SUNUŞ

KADAV-Kadınlarla Dayanışma Vakfı'nın afet risk yönetiminde toplumsal cinsiyet eşitliği çalışma programının bir parçası olarak yürüttüğü, "Afetlerin Mağduru Değil, Onarıcısı Kadınlar" başlıklı proje kapsamında pilot çalışma yapılacak üç yerleşimi baz alan bu yerel durum analizi raporu, eşitlik odaklı yerel dayanışma oluşturulması için bir "başlangıç noktası - yol haritası" niteliğindedir.

Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve STGM tarafından yürütülen Afet Risk Yönetiminde STÖ'lerin Kapasitesinin Desteklenmesi Projesi kapsamında desteklenen **projenin amacı**; toplumsal cinsiyet eşitliği mücadelesinin farklı alanlarında faaliyet gösteren 20 kadın örgütünün afetler ve eşitlik politikaları alanında bilgi sahibi olması, kendi afet yönetim planlarını oluşturmaktan başlayarak, yerel dayanışma ağı geliştirmesi, afet yönetiminde cinsiyet eşitliği eksenini anaakımlaştırma kapasitesi edinmesi ve Türkiye'de hak ve eşitlik odaklı afet yönetimine geçiş sürecine katkı sunmasıdır.

Bu amaca binaen hazırlanan **Yerel Durum Analizi Raporunun ana hedefi**; Pilot olarak seçilen İzmir, Bursa ve Aydın illerinde yerel kadın örgütlerini güçlendirerek, onlarla birlikte yerel baskı grubu oluşturmaktır. İlgili yerelde afet yönetimi mevzuatı, eylem planı ve bunun gibi her türlü belgenin taranarak ve toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile incelenmesi sonucunda ortaya çıkan bu rapor; yerel örgütün (örgütlerin) savunuculuk eylem planı yapması, yerel dayanışma ağı kurması gibi proje hedeflerini kolaylaştırmayı amaçlamaktadır. Bununla birlikte rapor, proje ekibi ve seçilen kadın örgütünün yerelde yapılacak her proje faaliyetlerinin planlanmasında yerelin özgün ihtiyaçlarını daha sistematik bir çerçevede ele almasını sağlayacaktır.

Diğer yandan bu çalışma; afet yönetimi ve cinsiyet eşitliği konusunda planlı çalışma yapmak isteyen diğer kadın örgütlerine de yol gösterecektir.

ARKAPLAN

İklim krizi, afetler, savaşlar ve rant politikaları yaşamın bütününe tehdit ederken; en ağır şekilde zarar gören kadınların, çocukların, yaşlıların, yoksulların ve tüm canlıların etkilene oranı giderek artıyor. Bu gidişatın durdurulması ve iyileştirilmesi için artık küçük düzeltmeler değil, köklü bir dönüşümler gerekiyor.

Buna karşın, Türkiye’de afet yönetimi politikaları uzun süredir merkeziyetçi, tek tip, teknokratik ve riski azaltma perspektifinden uzaktır. Esasen politikasızlık durumu hâkimdir. Afetlere hazırlık için kurumlar arası görev ve sorumluluk paylaşımı, uluslararası standartlara uygun olarak planlama ve risk azaltma odaklı bütçelendirme yapılmamaktadır. Makro düzeyde planlı ve kamucu ekonomi terk edilmiştir ve özelleştirilen kamusal hizmetler denetlenmemektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği göz ardı edilmekte, daha kötüsü eşitsizliği derinleştiren politikalar desteklenmektedir. Afete müdahale süreçlerine hak temelli örgütler dahil edilmemekte, dahil edilenler ise afetlere sadaka ve yardım kültürü üzerinden yaklaşan örgütlenmeler arasından seçilmektedir. [Bkz EŞİK Eşitlik İçin Kadın Platformu 6 Şubat Depremleri Raporu, sayfa 20 ve 68] Yaygın bir doğa talanı ve rant sistemi hüküm sürmekte ve devlet bu durumu teşvik etmektedir. İklim krizinin etkilerinin azaltılması bir yana, artırıcı pratikler, yasama faaliyetleri [Sivil toplumun şiddetle karşı çıktığı iklim yasası] ve konvansiyonel endüstriyel üretim devam etmektedir.

Öte yandan afet risk yönetiminde ve afetlere müdahalede kritik konumdaki belediyelerin gelirleri ve zaten sınırlı durumdaki yetkileri daha çok kısıtlanmakta, daha önemlisi belediyeler siyasi kaos ortamında paralize edilmekte ve faaliyetleri sekteye uğratılmaktadır. Oysa belediyelerin afet risk yönetiminde önemli rolleri olması gerekir. Bunlardan bazıları;

- ✘ Beton ve rant odaklı yapılaşmanın azaltılması, doğaya saygılı, afetlere dirençli **ekolojik kentler** kurulması,
- ✘ Yerel eşitlik eylem planlarında afetlere hazırlık ve müdahale süreçlerinde kadınların sadece en çok etkilenen değil, yaşamı yeniden kuran özne oldukları kabul edilerek tüm planların **toplumsal cinsiyet eşitliği** gözetilerek hazırlanması ve kadın sivil toplum örgütlerinin katılımıyla uygulanması,
- ✘ Afet sonrası artan bakım yükü, sağlık ve hijyen ihtiyaçları önceden planlanması; kadın ve çocukların güvenliği için **korunaklı alanlar** ve özel ihtiyaç stokları oluşturulması,
- ✘ Afet süreçlerinde tüm yurttaşların **mülkiyet ve sağlıklı barınma hakkının** korunmasıdır.

Bu koşullarda, kadın örgütlerinin afet risk yönetimini, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, demokratik katılım ve doğa hakları gibi boyutlar üzerinden tartışması ve özellikle yerel yönetimleri etkilemek üzere mücadele planı yapması her zamankinden daha çok önem taşımaktadır.

AMAÇ

Bu çalışma, İzmir, Bursa ve Aydın illerinin yerel afet yönetimi belgelerini, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ve sivil toplum katılımı ekseninde eleştirel bir analize tabi tutmaktadır. Nitel içerik analizi yöntemiyle incelenen Afet Risk Azaltma Planları (İRAP), Stratejik Planlar ve Yerel Eşitlik Eylem Planları, kurumsal politikaların büyük ölçüde toplumsal cinsiyet körlüğü (gender-blind) ile şekillendiğini ortaya koymaktadır. İncelenen üç ilden yalnızca birinde (İzmir) toplumsal cinsiyetin afet planlama döngüsüne entegre edildiği görülmüştür. Bulgular, sivil toplum katılımının ise kriz sonrası müdahale ile sınırlı kaldığını, politika yapma süreçlerinden dışlandığını göstermektedir. Çalışma, mevcut eşitsizlikleri derinleştiren bu yaklaşımı 'teknokratik afet yönetimi' olarak kavramsallaştırmakta ve kapsamlı bir politika ve sivil toplum stratejisi geliştirilmesine başlangıç zemini oluşturmayı amaçlamaktadır.

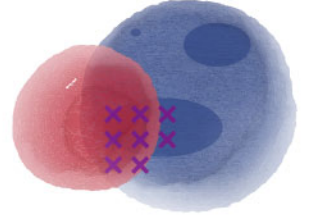
Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Afet Yönetimi, Afet Risk Yönetimi, Kırılganlık, Kesişimsellik, Sivil Toplum, Yerel Yönetim, İzmir, Bursa, Aydın

1.GİRİŞ

Afetler, sosyal eşitsizliklerin keskin bir biçimde su yüzüne çıktığı ve mevcut kırılganlıkların derinleştiği toplumsal olaylardır. Bir afetin yıkıcı etkileri, toplumdaki farklı gruplar tarafından eşit olmayan bir biçimde deneyimlenir. Bu etkiler, bireylerin toplumsal konumlarına, ekonomik kaynaklara erişim imkânlarına ve karar alma mekanizmalarına katılım düzeylerine göre belirgin farklılıklar gösterir. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler, göçmenler, mülteciler ve LGBTQİ+ bireyler gibi toplumsal olarak marjinalize edilmiş gruplar, afetlerin ardından yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikososyal, ekonomik ve yapısal düzeyde artan risklerle karşı karşıya kalmaktadır.

Toplumsal cinsiyet perspektifi, afet yönetimi süreçlerine sistematik olarak dahil edilmediğinde, bu kırılgan grupların ihtiyaçları kurumsal düzeyde görünmez hale gelmekte ve afet sonrası iyileşme sürecinde daha da ağırlaşmaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliği, salt bir insan hakkı meselesi olmanın ötesinde, etkin, adil ve kapsayıcı bir kriz yönetiminin olmazsa olmaz koşuludur. Uluslararası belgeler (Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi – CEDAW Tavsiye Kararı 37, Sendai Afet Risk Azaltma Çerçevesi, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri) bu bağlamda afet politikalarının toplumsal cinsiyet ve sosyal kapsayıcılık boyutunu açıkça vurgulamaktadır. Ne var ki Türkiye özelindeki yerel uygulamaların bu normatif çerçeveden oldukça uzak bir görünüm sergilediği gözlemlenmektedir.

Bu çalışma, İzmir, Bursa ve Aydın illerindeki afet planlamasına ilişkin resmi belgeleri toplumsal cinsiyet perspektifi açısından sistematik bir biçimde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca, sivil toplumun bu süreçlerdeki rolünü ve katılım düzeyini değerlendirerek, toplumsal cinsiyete duyarlı ve hak temelli bir afet yönetimi için çok aktörlü ve çok boyutlu politika stratejisi geliştirilmesine başlangıç zemini oluşturmayı hedeflemektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Toplumsal Cinsiyet, Kesişimsellik ve Afetler

Toplumsal cinsiyet, bireylerin toplum içindeki rollerinin, sorumluluklarının, deneyimlerinin ve olanaklarının biyolojik cinsiyetlerinden ziyade tarihsel, kültürel, sosyal ve kurumsal faktörler tarafından şekillendirildiğini ifade eden sosyolojik bir kavramdır (Connell, 2009; Butler, 1990). Afetler ise, toplumsal cinsiyet rollerinin ve güç ilişkilerinin yeniden üretildiği, yeniden şekillendirildiği ve hatta derinleştiği kriz anlarıdır. Kadınların ücretsiz bakım yükünün artması, erkeklerin geleneksel 'koruyucu ve kurtarıcı' rollerinin pekiştirilmesi ve toplumsal cinsiyet normlarına uymayan bireylerin (LGBTQİ+'lar gibi) tamamen görünmez hale gelmesi, afetlerin toplumsal cinsiyet boyutunu oluşturan ana unsurlardır.

Bu analizi daha da derinleştirmek için kesişimsellik (intersectionality) kavramı kritik öneme sahiptir (Crenshaw, 1989). Kesişimsellik, bir bireyin veya grubun maruz kaldığı ayrımcılık ve baskı mekanizmalarının, yalnızca toplumsal cinsiyet değil, aynı zamanda sınıf, etnisite, din, engellilik durumu, göçmenlik statüsü, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim gibi çoklu kimliklerin kesişimi tarafından şekillendiğini ortaya koyar. Dolayısıyla, "kadın" homojen bir kategori değildir. Afet deneyimi, yoksul bir Roman kadın, Suriyeli mülteci bir kadın veya engelli bir kadın için, orta sınıf bir kentli kadının deneyiminden köklü bir biçimde farklılaşır. Eşitlikçi ve kapsayıcı bir afet politikası, bu kesişimsel kırılma noktaları görünür kılmak ve bu doğrultuda politika geliştirmek zorundadır.

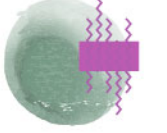
2.2. Afetlerde Kırılma Noktası ve Direngenlik Teorileri

Kırılma noktası, bir tehlike karşısında zarar görme olasılığı olarak tanımlanır ve bu olasılık yalnızca fiziksel koşullarla değil, ağırlıklı olarak sosyal, ekonomik ve politik eşitsizliklerle şekillenir. Wisner vd.'nin (2004) geliştirdiği "Basınç ve Salınım Modeli (Pressure and Release Model - PAR)", afet riskinin, afet tehlikesi ile toplumsal kırılma noktasının kesişimi olduğunu ileri sürer. Bu modelde, toplumsal cinsiyet, kök nedenler (root causes), dinamik basınçlar (dynamic pressures) ve güvensiz koşullar (unsafe conditions) bağlamında ele alınarak, kadınların ve diğer marjinalleştirilmiş grupların neden daha kırılma noktası olduğu sistematik bir şekilde açıklanır. Örneğin, ekonomik eşitsizlikler (kök neden), kaynaklara sınırlı erişim (dinamik basınç) ve yetersiz barınma koşulları (güvensiz koşul) bir araya geldiğinde, afet riski katlanarak artar.

2.3. Afet Yönetiminde Toplumsal Cinsiyet Anaakımlaştırması ve Teknokratik Eleştiri

Birleşmiş Milletler tarafından benimsenen "Toplumsal Cinsiyetin Anaakımlaştırılması (Gender Mainstreaming)" stratejisi, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin tüm politika, program ve kurumsal yapıların planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarına entegre edilmesi anlamına gelir (UN Women, 2016). Afet yönetimi bağlamında bu yaklaşım, yalnızca kadınlara yönelik projeler değil, tüm afet döngüsünün (azaltma, hazırlık, müdahale, iyileşme) eşitlikçi bir bakış açısıyla yeniden düzenlenmesini gerektirir.

Ancak, pratikte afet yönetimi sıklıkla teknokratik bir yönetim modeline indirgenmektedir. Bu model, riski sosyal ve politik bağlamından soyutlayarak, mühendislik çözümleri, lojistik modeller ve hiyerarşik komuta zincirleriyle sınırlandırır. Sosyal bilimlerin, toplumsal cinsiyetin ve yerel bilginin bu "teknik" alana dahiliyeti sınırlıdır. Sonuç olarak, planlar "tek tip vatandaş" varsayımıyla hazırlanır ve toplumsal cinsiyet dahil tüm sosyal eşitsizlik dinamikleri birer "kör nokta" haline gelir. Bu çalışma, Türkiye'deki yerel afet planlarının bu teknokratik eğilimi ne ölçüde sergilediğini incelemektedir.

3. YÖNTEM

Bu çalışma, İzmir, Bursa ve Aydın illerinin 2020-2024 dönemine ait afet ve planlama belgelerini nitel içerik analizi yöntemiyle incelemiştir. Veri seti şu belgelerden oluşmaktadır:

- Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) İl Risk Azaltma Planları (İRAP)
- İlgili belediyelerin 2020-2024 Stratejik Planları
- Mevcut ise belediyelere ait Yerel Eşitlik Eylem Planları (YEELP)
- Belediye faaliyet raporları ve meclis tutanaklarının ilgili kısımları
- Bölgede faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının (STK) afetlere ilişkin raporları, projeleri ve basın açıklamaları

Analiz, önceden belirlenen dört ana gösterge üzerinden yürütülmüştür:

1. **İRAP'ta Toplumsal Cinsiyet Vurgusu:** Planın herhangi bir yerinde toplumsal cinsiyet, kadın, kırılgan gruplar veya eşitlik ifadelerinin geçip geçmediği, geçiyorsa somut eylemlerle desteklenip desteklenmediği,
2. **Stratejik Planda Eşitlik Hedefi ve Bütçesi:** Stratejik planda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ölçülebilir bir hedef ve ayrılmış bir bütçe olup olmadığı,
3. **Yerel Faaliyetlerde Görünürlük:** Belediyenin afet hazırlık veya farkındalık çalışmalarında kadınların ve kırılgan grupların hedef kitle olarak belirlenip belirlenmediği,
4. **Sivil Toplum Katılımı:** Afet planlama süreçlerinde kadın örgütleri dahil STK'ların resmi olarak danışılıp danışılmadığı ve sürece dahil edildiği bir mekanizma olup olmadığı, ncelenmiştir. Kodlama, her bir gösterge için aşağıdaki şekilde yapılmıştır:

- **0 (Yok):** Hiçbir atıf veya somut içerik bulunmamaktadır.
- **1 (Kısmen/Sembolik):** Toplumsal cinsiyet, kadın veya kırılgan gruplardan sembolik düzeyde bahsedilmiş ancak somut bir eylem planı, bütçe, metodoloji veya işbirliği mekanizması önerilmemiştir.
- **2 (Mevcut ve Açık):** Toplumsal cinsiyet perspektifi açıkça benimsenmiş, ayrıştırılmış veri kullanımı taahhüt edilmiş, somut eylem maddeleri, bütçe kalemleri ve STK işbirliği mekanizmaları tanımlanmıştır.

Her il için dört göstergeye verilen puanlar toplanmış ve toplam 8 puan üzerinden bir karşılaştırmalı skorlama tablosu oluşturulmuştur.

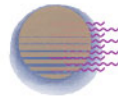
Sınırlılıklar: Bu çalışma, yalnızca yazılı belgeleri analiz etmektedir. Bu belgelerdeki retoriğin sahada nasıl uygulandığı veya uygulanmadığı, bu çalışmanın kapsamı dışındadır ve gelecek araştırmalar için önemli bir alan oluşturmaktadır.

4. BULGULAR ve KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ

İncelenen üç ila ait bulgular, aşağıdaki tabloda özetlenmiş ve karşılaştırmalı olarak sunulmuştur.

İL SKOR TABLOSU

İl	İRAP (0-2)	Stratejik Plan (0-2)	Yerel Faaliyet (0-2)	STK Katılımı (0-2)	Toplam Skor (0-8)	Değerlendirme
İZMİR	2 — kırılğan gruplar net tanımlı, toplumsal cinsiyet boyutu dolaylı ama belediye ve STK'larla güçleniyor	2 — toplumsal cinsiyet birimi, “Eşit İzmir” projesi, stratejik planda güçlü yansımalar	2 — engelli, kadın, çocuk odaklı hizmetler kapsamlı, afet bağlamına entegre	2 — kadın platformları, İKAK gibi güçlü STK örnekleri	8	İzmir, üç il içinde toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetiminde en güçlü ve kurumsallaşmış örnektir.
BURSA	1 — kırılğan gruplar var, toplumsal cinsiyet kavramı IRAP'ta sınırlı	2 — stratejik planlarda toplumsal cinsiyet ve dezavantajlı gruplar için somut hedefler	1 — yerel uygulamalar mevcut, ama afet bağlamında sınırlı görünürlük	2 — kadın meclisi, Kızılay/AKUT gibi güçlü STK etkinlikleri var	6	Bursa, belediye ve STK katkısıyla güçlü; ancak IRAP'ta toplumsal cinsiyet entegrasyonu zayıf.
AYDIN	1 — kırılğan gruplar var, toplumsal cinsiyet kavramı dolaylı	1 — toplumsal cinsiyet vurgusu var ama afet yönetimiyle doğrudan bağ sınırlı	1 — sosyal destek ve eğitimler mevcut, afet hazırlığında daha sınırlı	1 — STK faaliyetleri var ama süreklilik ve koordinasyon düşük	4	Aydın'da toplumsal cinsiyet çalışmaları var, ancak afet yönetimiyle ente

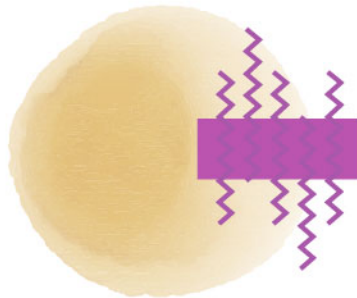
4.1. Gelişmiş Örnek: İzmir; İzmir, toplumsal cinsiyet açısından duyarlı afet yönetimi konusunda üç il arasında en ileri düzeyde konumdadır. İl Risk Azaltma Planı (İRAP) kırılgan grupları net şekilde tanımlamakta ve toplumsal cinsiyet boyutu dolaylı da olsa belediye ve STK'larla işbirliği sayesinde güçlendirilmektedir. Stratejik planlarda toplumsal cinsiyet birimi ve "Eşit İzmir" projesi gibi somut uygulamalar yer almakta, planın her aşamasında toplumsal cinsiyet eşitliği dikkate alınmaktadır. Yerel faaliyetler engelli, kadın ve çocuk odaklı olup, afet bağlamına entegre edilmiştir. STK katılımı açısından kadın platformları ve İKAK gibi güçlü örnekler mevcuttur. Tüm bu göstergeler, İzmir'i toplumsal cinsiyete duyarlı afet yönetimi açısından kurumsallaşmış ve etkili bir model olarak ortaya çıkarmaktadır.

4.2. Orta Düzey Örnek: Bursa; Bursa'da toplumsal cinsiyet ve kırılgan gruplara ilişkin çalışmalar mevcut olmakla birlikte bazı alanlarda eksiklikler göze çarpmaktadır. İl Risk Azaltma Planı'nda (İRAP) kırılgan gruplar yer almakta ancak toplumsal cinsiyet boyutu sınırlı bir şekilde yer almaktadır. Stratejik planlar ise toplumsal cinsiyet ve dezavantajlı gruplar için somut hedefler içermekte ve belediyenin bu alandaki politikasını desteklemektedir. Yerel faaliyetler mevcut olmasına rağmen, afet bağlamında görünürlüğü sınırlıdır. Öte yandan STK katılımı güçlüdür; kadın meclisi ve Kızılay/AKUT gibi kuruluşlar aktif rol oynamaktadır. Bu durum, Bursa'nın belediye ve sivil toplum işbirliği ile önemli bir potansiyele sahip olduğunu, ancak İRAP'ta toplumsal cinsiyet entegrasyonunun geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

4.3. Zayıf Örnek: Aydın; Aydın'da toplumsal cinsiyet odaklı çalışmalar mevcut olsa da, afet yönetimiyle entegrasyonu sınırlıdır. İl Risk Azaltma Planı (İRAP) kırılgan grupları tanımlamakta ve toplumsal cinsiyet boyutuna dolaylı bir şekilde değinilmektedir. Stratejik planlarda toplumsal cinsiyet vurgusu yer almakla birlikte, bu çalışmalar afet yönetimi bağlamında yeterince güçlü değildir. Yerel düzeyde sosyal destek ve eğitim faaliyetleri yürütülmekte, ancak afet hazırlığı kapsamındaki uygulamalar sınırlıdır. STK katılımı mevcut olsa da süreklilik ve koordinasyon düşük seviyededir. Bu tablo, Aydın'ın toplumsal cinsiyet çalışmalarını geliştirdiğini ancak afet yönetimiyle bütünleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

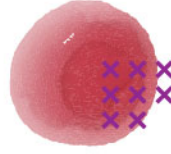
4.4. İller Bazında Bulguların Tablosu

Aşağıdaki tabloda İzmir, Bursa ve Aydın illeri için 2020-2024 dönemine ait afet hazırlık ve risk azaltma planlarında toplumsal cinsiyet eşitliği ve kırılgan grupların ihtiyaçları perspektifinin yer alıp almadığı özetlenmiştir. Bulgular; AFAD İl Risk Azaltma Planları (İRAP), belediyelerin stratejik planları, yerel yönetim etkinlikleri ve sivil toplum ile akademik çalışmalar ışığında derlenmiştir.

İl	Başlık	Bulgu — mevcut durum (toplumsal cinsiyet / kırılgan gruplara yönelik)	Öneriler	Ek Notlar
Bursa	İRAP	Bursa İl Afet Risk Azaltma Planı (İRAP), AFAD’ın standart çerçevesine uygun olarak hazırlanmıştır. Planda özellikle “ kırılgan gruplar ” (engelli, yaşlı, çocuk, sağlık sorunu olan kişiler vb.) tanımlanmış, afet öncesinde ve sonrasında hangi kurumların sorumlu olduğuna dair görev dağılımı yapılmıştır. Bununla birlikte, “ toplumsal cinsiyet eşitliği ” kavramı doğrudan ve sistematik olarak kullanılmamaktadır. Kadınlara özgü ihtiyaçlar çoğunlukla “kırılgan gruplar” başlığı altında dolaylı biçimde yer alır (ör. barınma alanlarının güvenliği, hijyen malzemeleri, şiddet riski gibi konular). Yani, İRAP’ın çerçevesi eşitlikçi bir bakışa açık olsa da, bunu cinsiyet boyutuyla derinleştirmemektedir. Kırılgan gruplar tanımlı; toplumsal cinsiyet sınırlı. Kadınlara özgü ihtiyaçlar dolaylı biçimde işlenmiş.	• Cinsiyet odaklı protokoller eklenmeli. • Barınma alanlarında kadın/çocuk güvenliği gözetilmeli. • Psikososyal destek vurgusu artırılmalı.	Belediye stratejik planı ile İRAP arasında entegrasyon eksik . Göçmen/mülteci gruplar yeterince işlenmemiş.
	Stratejik Plan	Eşitlik birimi ve eylem planı mevcut; engelli, yaşlı, kadın için somut hedefler var. Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2020–2024 Stratejik Planı’nda “sosyal hizmetler” ve “eşitlik” başlıklarına yer verir. Özellikle belediyenin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eylem Planı ve ilgili birimleri (örneğin Kadın ve Aile Hizmetleri Daire Başkanlığı) bu alanda kurumsal kapasite oluşturmuştur. Bu durum, İRAP’ta eksik görülen toplumsal cinsiyet boyutunun belediye düzeyinde tamamlandığını gösterir. Ayrıca engelli bireyler, yaşlılar, şiddet mağduru kadınlar ve çocuklara yönelik hizmetler planın içinde somut hedefler olarak bulunur. Bu yönüyle Bursa, kurumsal politikalarda “eşitlikçi bir lens” kullanmaya başlayan illerden biridir.	• Afet × toplumsal cinsiyet bağlantısı açık yazılmalı. • Belediye personeline toplumsal cinsiyet duyarlı afet eğitimi verilmeli.	Belediyede kurumsal kapasite yüksek; İRAP ile bağ kurulursa güçlü model olabilir.
	STK	Bursa’da özellikle Kent Konseyi Kadın Meclisi ve kadın örgütleri afet farkındalık çalışmaları yürütmüştür. Türk Kızılayı ve AKUT gibi ulusal STK’lar da ilde aktif olup, özellikle eğitimler ve tatbikatlar düzenlemiştir. Yereldeki kadın örgütleri ve engelli dernekleri afet sonrası dayanışma ve yardım kampanyalarında öne çıkmıştır. STK’ların güçlü tarafı, toplumsal cinsiyet ve kırılgan gruplar açısından hassasiyet göstermeleri; ancak bu faaliyetler sistematik bir koordinasyon mekanizmasıyla İRAP’a bağlanmamaktadır. Kadın meclisi, Kızılay, AKUT vb. etkin; afet eğitimleri ve kampanyalar var.	• STK koordinasyon ağı oluşturulmalı. • Cinsiyet verisi toplanmalı. • Mahalle temsilcileri sürece dahil edilmeli.	Faaliyetler güçlü ama süreklilik sınırlı ; daha çok kampanya bazlı.

	Akademi	Uludağ Üniversitesi'nde yapılan tezlerde ve bazı makalelerde deprem sonrası kadınların psikososyal ihtiyaçları ve afet deneyimleri çalışılmıştır. Bu akademik üretim, cinsiyet temelli kırılganlıkların bilimsel kanıtlarını ortaya koymaktadır. Ancak bu akademik bilgi ile IRAP/yerel yönetim uygulamaları arasında doğrudan bir entegrasyon görünmemektedir.	• Tez bulguları belediye planlarına entegre edilmeli. • Disiplinlerarası saha projeleri yapılmalı.	Akademi üretken, ancak uygulamaya aktarımı zayıf .
--	----------------	--	---	---

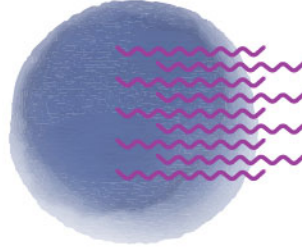
İl	Başlık	Bulgu — mevcut durum (toplumsal cinsiyet / kırılğan gruplara yönelik)	Öneriler	Ek Notlar
Aydın	İRAP	Aydın İRAP, AFAD formatına uygun biçimde hazırlanmış olup kırılğan gruplara dair sorumluluk dağılımı içerir. Engelli, yaşlı ve çocukların özel ihtiyaçları tanımlanmıştır. Ancak “ kadın ” ve “ toplumsal cinsiyet ” kavramları İRAP içerisinde çok sınırlı veya dolaylıdır. Kadınlara özgü ihtiyaçlar çoğunlukla genel kırılğanlık tanımı içinde erir. Kısacası kırılğan gruplar tanımı; toplumsal cinsiyet dolaylı.	• Kadınlara özgü ihtiyaç analizleri yapılmalı. • Engelli/yaşlı erişimi planlanmalı.	İRAP ile stratejik plan arasında bağ çok zayıf .
	Stratejik Plan	Aydın Büyükşehir Belediyesi, son yıllarda toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifini kurumsal gündemine almaktadır. Belediye Başkanı da bu temayı sıkça vurgulamaktadır. Stratejik planda kadın odaklı hizmetler, engelli ve yaşlı bireylere yönelik projeler yer alır. Ayrıca afetlerle ilgili doğrudan eğitim programları ve sosyal destek mekanizmaları geliştirilmiştir. Ancak bu belgelerde “afet yönetimi × toplumsal cinsiyet eşitliği” bağı her zaman açıkça kurulmamış; daha çok sosyal hizmetler üzerinden dolaylı bir bağ kurulmuş. Kısacası kadın politikaları ve sosyal destek mekanizmaları mevcut; afet bağlamında dolaylı.	• Afet odaklı cinsiyet duyarlı göstergeler eklenmeli. • Mahalle katılımı artırılmalı.	Cinsiyet vurgusu var ama afet yönetimine entegrasyon eksik .
	STK	Aydın’daki kadın örgütleri ve yerel sivil toplum, özellikle farkındalık kampanyaları ve belediye destekli projeler üzerinden toplumsal cinsiyet temalı çalışmalar yapmaktadır. Türk Kızılayı ve AKUT gibi büyük aktörler afet eğitimlerini okullarda ve mahallelerde yürütmektedir. Ancak bu projeler genellikle süreli kampanyalar şeklindedir; süreklilik ve il genelinde kapsayıcı bir koordinasyon eksiktir. Ayrıca kırılğan gruplara doğrudan eylemlilik içeren faaliyetler yoktur. Kısacası kadın örgütleri ve Kızılay/AKUT eğitimleri var; koordinasyon, toplumsal cinsiyet ve kırılğanlığa özgü çalışmalar eksik.	• STK ağları oluşturulmalı. • Belediyeden destek mekanizmaları sağlanmalı. • Pilot projeler başlatılmalı.	STK’lar mevcut ama kurumsallaşma ve süreklilik düşük .

	Akademi	Adnan Menderes Üniversitesi'nde toplumsal cinsiyet dersleri ve araştırmaları vardır. Ancak afetlerle toplumsal cinsiyetin kesişimine odaklı, il-özü akademik üretim sınırlıdır. Daha çok genel cinsiyet araştırmaları var. Bu, Aydın'ın akademik alanda eksik veri üretimi olduğunu, politika ile akademi arasında bağın zayıf kaldığını söylenebilir.	• Yerel saha araştırmaları artırılmalı. • Üniversite–belediye–STK ortak projeler geliştirilmeli.	Akademik üretim sınırlı ve etkisiz ; uygulamaya katkısı yok.
--	----------------	---	---	---

İl	Başlık	Bulgu — mevcut durum (toplumsal cinsiyet / kırılgan gruplara yönelik)	Öneriler	Ek Notlar
İzmir	İRAP	İzmir İRAP, diğer iller gibi kırılgan grupları açıkça tanımlıyor (engelli, yaşlı, çocuk, göçmen vb.). Ancak “toplumsal cinsiyet” ifadesi İRAP metninde doğrudan sınırlı yer alıyor. Bununla birlikte İzmir, belediye ve sivil toplum iş birlikleri sayesinde İRAP’ın ötesinde toplumsal cinsiyet odaklı uygulamalar geliştirmiştir. Kısacası kırılgan gruplar güçlü biçimde tanımlı; toplumsal cinsiyet doğrudan sınırlı.	• Kadın odaklı eylemler netleştirilmeli. • Standartlar oluşturulmalı. • İyi uygulamalar diğer illere aktarılmalı.	İzmir’de belediye ve STK uygulamaları İRAP eksikliğini tamamlıyor .
	Stratejik Plan	İzmir Büyükşehir Belediyesi, üç il içinde en güçlü kurumsal örnektir. Belediyede resmi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi vardır ve “Eşit İzmir” projesi ile cinsiyet eşitliği politikaları stratejik plana doğrudan entegre edilmiştir. Engelli, yaşlı, çocuk ve kadın odaklı hizmetler açık stratejik hedefler olarak belirlenmiştir. Ayrıca afet yönetimi bağlamında erişilebilir toplanma alanları, engelli dostu hizmetler ve sosyal destek mekanizmaları gibi uygulamalar planlara girmiştir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi ve “Eşit İzmir” projesi güçlü; engelli, çocuk, kadın hizmetleri açık.	• 2025–2029 planda afet odaklı eşitlik göstergeleri konmalı. • İzleme mekanizmaları kurulmalı. • STK işbirlikleri artırılmalı.	Üç il arasında en güçlü entegrasyon İzmir’de.
	STK	İzmir’de toplumsal cinsiyet ve afet çalışmaları oldukça aktiftir. İzmir Kadın Platformu, Kent Konseyi Kadın Meclisi , ve özellikle kadınlardan oluşan İzmir Kadın Arama Kurtarma Ekibi (İKAK) öne çıkan örneklerdir. Deprem ve afet sonrası süreçlerde kadın ve çocukların özel ihtiyaçlarına odaklanan dayanışma kampanyaları yürütülmüştür. Bu, İzmir’i toplumsal cinsiyet boyutunu sahada en güçlü işleyen illerden biri yapmaktadır. Kadın platformları, İKAK, dayanışma kampanyaları aktif.	• İyi örnekler belgelenmeli. • Kırılgan gruplar temsil edilmeli. • STK’lara kapasite desteği verilmeli.	İzmir’de STK’lar kurumsallaşmış ve sürekliliği olan ağlara sahip .

	Akademi	Ege Üniversitesi ve Dokuz Eylül Üniversitesi'nde afet yönetimi, toplumsal cinsiyet ve kırılganlık konularında çok sayıda tez, makale ve konferans bildirisi üretilmiştir. İzmir akademisi, bu konularda bilimsel bilgi üretiminde öncü rol oynamaktadır.	• Akademik bilgi belediye/STK ile daha yoğun paylaşılmalı. • Disiplinlerarası projeler yapılmalı. • Eğitim modülleri geliştirilmeli.	Akademik çıktıların uygulamaya yansımaları en yüksek il.
--	----------------	---	--	---

5.TARTIŞMA

Araştırmanın bulguları, İzmir hariç diğer illerdeki afet yönetiminin belirgin bir şekilde teknokratik bir karaktere büründüğünü ortaya koymaktadır. Bu teknokratik yaklaşım, riskleri sosyal ve politik bağlamından soyutlayarak, mühendislik çözümleri ve hiyerarşik yönetim modelleriyle sınırlandırmakta (Barbera vd., 2021), dolayısıyla toplumsal cinsiyet gibi sosyal eşitsizlik dinamiklerini birer "kör nokta" haline getirmektedir. İzmir örneği, sivil toplumun ve yerel yönetim iradesinin bu genel eğilimi kırabileceğine dair umut verse de, incelenen diğer iller, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin politika metinlerine sembolik ve performatif bir düzeyde kaldığını göstermektedir. Bu durum, Türkiye'nin de taraf olduğu uluslararası taahhütlerle (Sendai Çerçevesi Madde 36) yerel uygulamalar arasında ciddi bir uyum boşluğu (compliance gap) olduğuna işaret etmektedir.

Araştırmanın bir diğer çarpıcı bulgusu, sivil toplum katılımının niteliği ile ilgilidir. STK'lar, afet yönetimi döngüsünde genellikle "hizmet sağlayıcı" ya da "yardım dağıtıcı" rollerine indirgenmekte, politika yapımı, planlama, izleme ve değerlendirme gibi asıl belirleyici süreçlerin ise dışında bırakılmaktadır. Bu durum, özellikle kadın örgütlerinin yerel bilgi birikiminden ve deneyimlerinden faydalanılmasının önüne geçmekte ve afet yönetişimini demokratikleştirme potansiyelini zayıflatmaktadır.

6.SİVİL TOPLUM ve POLİTİKA YAPICILAR İÇİN STRATEJİK YOL HARİTASI

Toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının afet yönetimine entegre edilmesinde sivil toplum kuruluşları (STK) kritik bir role sahiptir. İncelenen illerde de görüldüğü üzere, resmi planların eksik bıraktığı noktaları çoğu zaman STK'lar gündeme getirmekte ve doldurmaya çalışmaktadır. Bu nedenle STK'lar mevcut teknokratik ve dışlayıcı yapıyı dönüştürmek için çok düzeyli bir strateji önerilmelidir:

1. Politika ve Kurumsal Müdahale:

● Yerel Eşitlik Eylem Planları (YEEP) ile Afet Planlarının Entegrasyonu: Tüm belediyelerde YEEP'ler zorunlu hale getirilmeli ve bu planlarda afet risk azaltmaya özgü maddeler mutlaka bulunmalıdır.

● İl Bazlı Afetlerde Eşitlik Politikaları Komisyonları Kurulması: Her bir ilde (ve büyükşehirlerde ilçe düzeyinde) "Afet ve Toplumsal Eşitlik Komisyonu" oluşturulmalıdır. Bu komisyonda valilik/belediye temsilcileri, kadın STK'ları, engelli örgütleri, yaşlı ve çocuk hakları savunucuları bulunmalıdır. Komisyon, mevcut afet planlarını gözden geçirerek eksikleri tespit etmeli ve güncellenmesi için somut öneriler geliştirmelidir.

● Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme (TCDB): Afet risk azaltma, hazırlık ve müdahale bütçeleri, hangi toplumsal cinsiyet gruplarına ne ölçüde hizmet ettikleri açısından şeffaf bir şekilde izlenmeli ve denetlenmelidir.

2. Veri ve Bilgi Yönetimi:

Sözlü Tarih ve Deneyim Belgeleme: Daha önce afet deneyimi yaşamış kadınlar, engelliler ve diğer kırılgan gruplarla görüşmeler yapılarak, resmi planlarda eksik kalan ihtiyaç ve çözüm önerileri kayıt altına alınmalıdır.

Kesişimsel Kırılganlık Haritalaması: Mahalle düzeyinde, yaş, cinsiyet, engellilik, göçmenlik statüsü gibi değişkenleri içeren ayrıştırılmış verilerle kırılganlık haritaları oluşturulmalıdır. Bu veri temeliyle, afet öncesi kimlerin özel eğitime, hangi mahallede yaşayanların özel desteğe ihtiyaç duyabileceği belirlenebilir. Örneğin deprem toplanma alanlarında engelli rampaları, kadınlar için aydınlatılmış güvenli bölgeler planlamak bu analizlerle mümkün olur.

3. Kapasite Geliştirme ve Farkındalık:

● **Kadın Liderliğinde Afet Gönüllülüğü:** Kadınları afet gönüllüsü olmaya teşvik eden, onların ihtiyaçlarına uygun eğitim programları geliştirilmeli ve kadınlar karar verme konumlarına getirilmelidir.

● **Kapsayıcı Eğitim Modülleri:** AFAD ve belediyelerin afet eğitimleri, toplumsal cinsiyet, engellilik ve kültürel duyarlılık modüllerini içerecek şekilde revize edilmelidir.

4. Kriz Müdahalesinde Hak Temelli Yaklaşım:

● **Güvenli Alanların Tahsisi:** Afet sonrası geçici barınma alanlarında kadınlar, çocuklar ve LGBTQI+ bireyler için ayrı, güvenli ve özel alanlar oluşturulmalıdır.

● **Hijyen ve Sağlık Hizmetlerine Erişim:** Kadın hijyen kitleri, maternal sağlık hizmetleri ve cinsel sağlık desteği, afet müdahale planlarının standart bileşenleri haline getirilmelidir.

● **Pilot Projeler ve İyi Uygulamaların Yaygınlaştırılması:** Sivil toplumun öncülük ettiği başarılı pilot projeler desteklenmeli ve diğer illere uyarlanmalıdır.

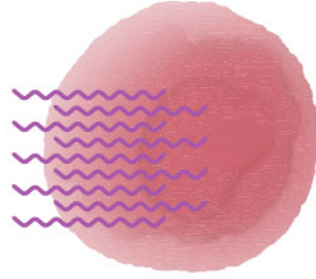

7.SONUÇ

Bu çalışma, İzmir dışındaki Bursa ve Aydın ili afet planlarında toplumsal cinsiyet perspektifinin sembolik düzeyde kaldığını ortaya koymaktadır. Mevcut yaklaşım, teknokratik bir yönetim anlayışıyla sınırlı olup, afetleri salt teknik bir müdahale alanı olarak görmekte ve afetlerin toplumsal cinsiyetle kesişen sosyo-ekonomik boyutunu görünmez kılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, afetlere dirençli toplumlar inşa etmenin merkezinde yer alan etik ve stratejik bir zorunludur. Sivil toplum, bu süreçte yalnızca bir "paydaş" değil, eşitlikçi dönüşümün ana itici gücüdür. Kadın örgütleri, ekoloji örgütleri ve diğer hak temelli örgütler, yerel bilgiyi ve deneyimi taşımaları nedeniyle afet yönetiminin her aşamasına -planlamadan uygulamaya- etkin bir biçimde dahil edilmelidir. Ancak bu şekilde, mevcut eşitsizlikleri derinleştirmeyen, aksine onarmayı hedefleyen, kapsayıcı, önleyici ve hak temelli bir afet yönetimi modeli inşa edilebilir. Bu rapor, bu dönüşüm için somut bir "başlangıç noktası yol haritası" sunmayı amaçlamaktadır.

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi afet yönetiminde bir lüks değil, zorunluluktur. Sivil toplum, bu perspektifin savunucusu ve uygulayıcısı olarak hayati bir işleve sahiptir. İlk adımda atılacak ortaklık temelli adımlar, küçük de olsa, uzun vadede büyük farklar yaratacaktır. Her il ve ilçe, kendi demografik yapısına uygun şekilde kadınların ve kırılgan grupların sesini duyurmayı başardığında, afetlere karşı daha dirençli ve kapsayıcı bir toplum yapısına kavuşacaktır. Bu da afet risklerinin azaltılmasında en kritik başarı faktörlerinden biri olacaktır.

Kaynakça

- ▶ Butler, J. (1990). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
- ▶ Connell, R. (2009). *Gender Polity*.
- ▶ Crenshaw, K. (1989). *Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine*. *University of Chicago Legal Forum*, *1989*(1), 139-167.
- ▶ UN Women (2016). *Gender Mainstreaming: A Global Strategy for Achieving Gender Equality and the Empowerment of Women and Girls*.
- ▶ Wisner, B., Blaikie, P., Cannon, T., & Davis, I. (2004). *At Risk: Natural Hazards, People's Vulnerability and Disasters*. Routledge.
- ▶ Türkiye genelinde ayrıntılı analiz için bakınız; <https://ceidizler.ceid.org.tr/Afet-Yonetimi-ve-Toplumsal-Cinsiyet-Esitlegi-Haritalama-ve-izleme-calismasi-473>

Araştırma: Lemye İzel AYDIN

Analiz ve Rapor: Özgür BAŞPINAR AKTÜKÜN

Danışman: Özgül KAPDAN

Grafik Düzenleme: İnci BACACI

Katkı Sunanlar: Nurten DEMİRBAŞ – Clemence DUMAS

*Bu rapor Avrupa Birliği tarafından finanse edilen ve STGM tarafından yürütölen ,
Afet Risk Yönetiminde STÖ'lerin Kapasitesinin Desteklenmesi Projesi'nin desteği ile
Kadınlarla Dayanışma Vakfı tarafından hazırlanmıştır.
Rapor içeriği tamamıyla Kadınlarla Dayanışma Vakfı'nın sorumluluğu altındadır.
Avrupa Birliği'nin ve STGM'nin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.*

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir

kadınlarla dayanışma vakfı
women's solidarity foundation

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi